

L L E V A N T

DECENARI CATOLIC MALLORQUI

Any XIV Núm. 509
ARTA 30 de Setembre de 1930

DEU I PATRIA

PREUS
Artà i comarca, un any 4 ptes.
A fora id 6 •
Extranger id 10 •

DATOS PARA LA HISTORIA DE ARTA

RECONSTRUCCIÓ DE LA FORTALESA DE SANT SALVADOR (ALMUDAYNA D'ARTÀ)

SEGLE XVI

Encara que els documents trobats y aquí transcrits, segons llur expressió vulguen suposar que de bell nou s'aixecava aleshores demunt el puig de Sant Salvador de l'històrica vila d'Artà una fortalesa per defensa y recull d'aquells habitants, hem d'advertir al lector que desconege l'història d'aquell poble, que de temps molt vell, durant l'edat mitjana, existia l'almudayna d'Artà, així trobada quant la conquesta d'aquells paratjes per les hosts del invicte rey En Jaume I, o edificada seguidament d'aquella. Infinitat de documents ho proven.

Segurament derruida o amb estat d'impossible defensa, y fresques llavors y sempre temudes les incursions de moros a l'illa amb l'exemple de la invasió de turcs a Sòller, succeïda un any enrera, el de 1561, se cregué ben precis la reconstrucció de l'esmentada fortalesa, com categòricament se expressa en les ordes donades per al motiu.

No tan sols això indiquen els transcrits documents si que també ens donen els noms del mestre de fortificacions que aquella dirigí. En Simó Ballester, y els dels mestres d'obres y picapedrers, sens dubte naturals d'Artà, que aixecaren murades y torres de la mateixa: els mestres Joan Stelrich, Joan Crespi y Martí Blanquer, Macià Gili, Francesch Caselles, Cristofol Mora, Sebastià Ribot y altres, y ens fan saber que durant la execució de les obres visità la vila d'Artà y amb tota seguretat inspeccio-

nà les susdites el propi Loctinent General Don Guillem de Rocafull

LXXXIV

Impulsant les obres de la fortificació

(1562)

Lo lochtinent general

Capita y balle de arta. Informats som estats que es cosa necessaria que la forteha se es comensada en lo puig de Sant Salvador de aquexa vila sie acabada perque es loch apte per recollir tota la gent de dita vila y saluar aquella en cas de necessitat de inimichs com cade die los inimichs sa fassen potents y sie possible lo que Deu no vulle vinguessen aquí de ques causaria gran dan y seria culpa desqui tenen lo carrech majorment que ja es feta tota la major despesa per la fortificació de dit loch perço a suplicació e instancia de alguns particulars de aquexa vila y assenyalamet del magnífich mossen alberti demeto vos diem etc. que vistes etc. fassau acabar vna paret se es comensada en dita fortalesa y juntament fassau aparellar los partrets necessaris per acabar aquella perque de qui apochs dies sera per nos trames aquí simo ballester mestre de les fortificacions ab consell del qual se donara orde que dita fortalesa sia acabada. Dat. en Mallorca a vij de abril any MDixij. —Anthoni fortesa lochtinent.

ARCH. HIST. DE MALLORCA—Lib.

de Lletres Comunes de 1562, fol. Cxxvij, n.º 334.

LXXXV

Visita del Lochtinent general a Artà durant les obres (1562)

Jo miquel pelegri nott. procurador del mag. Señor mos. alberti demeto he rebut del sobredit clauari (Miquel Orpi) vuyt sous dich viii s. eran per dos corters de viques deixi de casa de dit señor m.º dameto anels honorables Jurats de la vila de Artà quant era así lo Senyor Visrey la qual quantitat ha pagada dit clauari per manament dels dits honorables jurats fet a viij de nohembre any MDlxij.

(1563)

Yo Rafel moragues fas testimoni com los honorables pere seruera y anthoni sureda de la jordane altres dels jurats lo any passat de la present vila de Artà, Confessan auer rebut del sobredit clauari (hon. Miquel Orpi) vint i tres liures sinc sous dic xxij. ll. v. s las quals han despesses per vitualles per lo Señor visrey quant era en la present vila fet a xxxj de maig 1562.

Yo miquel pelegri nott. hu dels jurats de la vila de arta he rebut del sobredit clauari (Miq. Orpi) setse sous dic xvj s. dels quals he comprat duas quarteres de ordi de Joan gili fill de xphofol y aquelles he tornadas al magch. señor mos. alberti demeto qui ha prestat ditas ij quarteres ordi als jurats per donar amenjar alas bestias q. amanaua lo Sr. Visrey quant vingue en arta fet a xj de agost any MDlxij.

ARCH. MUNICIPAL DE ARTA—Lib. de Clavaria de 1562 63, n.º 28, sens foliar.

J. RAMIS DE AYREFLOR Y SUREDA
(Seguirà)

SALA DE BANDERES, COVES D'ARTÀ (Mallorca).-Clivé, J. Sancho.

* * *
Dis, qu'as tu fait, toi qui voilà
de ta jeunesse?

VERLAINE.

Atiende corazón, porque no agotes
tu mocedad en vano
hagas por renovar fecundos brotes
del semillero humano;

y camina, aunque añadas
nuevo dolor a cada nuevo goce,
y aunque de las pasadas
horas te hiera despiadado el roce.

De espinas y de rosas
verás colmado el angosto sendero;
¡sea tu amor por las cosas!
que és la humildad condición del romero.

El triunfo està en ser fuerte
que en la implacable lucha por la vida
toda flaqueza es muerte
y cada hesitación cuesta una herida.

Camina corazón por la trillada
vereda tu destino,
más, vé despacio que al fin de jornada
no yerres el camino.

Mejor que a oscuras es ir a sabiendas;
así, es bién por no topar enpaño
que de natura aprendas
que la simiente que sembraste hogaño
no fructificará hasta el próximo año

AMYNTAS

CURIOSITATS

La pesca de perles en el Golf Pèrsic.

Des de fa segles el Golf Pèrsic es cèlebre per les seues perles. Actualment aquesta indústria te per centre les illes de Bahreïn, on hi ha el principal mercat de perles i on hi ha matriculades prop de 500 embarcacions de pesca. Prop de 15,000 habitants es guanyen la vida amb aquest ofici, i per altre part, durant l'estació son nombrosos els pescadors que venen de Persia i del litoral de l'Aràbia. Uns 15,000 pescadors són ocupats a la pesca al llarg de la costa de Gatar i d'Oman. Koweit ocupa aproximadament 5000 persones.

L'estació de pesca va des de mitjan maig fins a mitjan Octubre i cada any el Keikh fixa la data del començament i fi de la estació, per medi d'una proclama que ordena als pescadors de presentar-se amb una setmana d'anticipació a casa dels capitans de llurs embarcacions perquè es preparin per fer-se a la mar.

Quan l'embarcació ha pres la posició volguda sobre el banc de perles, se tira l'àncora i se posen els remes horitzontals al demunt de l'aigua. Se lliguen

dues cordes a cada rem, una de les quals du un pes que ajudarà al pescador a nedar i arribar al fons, mentres que l'altre servirà per tornar-lo fer pujar fins a la superfície, si neda a un lloc profund. La profunditat mitjana es de 20 peus.

La pesca es un ofici molt dur. Les embarcacions sempre son plenes de massa gent i romanen a la mar dos mesos seguits. La majoria dels pescadors pateixen malalties de les orelles. La ruptura del timpan es gairebé general i no se considera realment apte un pescador fins que ha tengut lloc aquesta ruptura. L'eficèmia dels pulmons es molt estesa igualment i en general provoca transtons permanents als bronquis. A més els capficons acaben amb la dilatació del cor i amb transtons valvulars. No es cosa rara que els pescadors siguin ferits per peixos grossos.

Un barco hospital del govern de les Índies, baix la direcció d'un metge, fa tota la campanya de pesca sobre els bancs, per tal de socorrer als pescadors necessitats.

El nombre creixent de perles aparegudes al mercat mundial ha perjudicat el comerç de perles en general. Una perla artificial que habitualment costa una tercera part del que se paga per una perla veritable, no pot ésser dis-

tingida ni per un expert sense un aparell elèctric costós. Aquest aparell se considera infal·lible quant se tracte de perles perforades, però que no deixa pas menys cap dubte quan la perla no és perforada.

L'aparell és una agulla buida que té dos miralls minuscels; s'introdueix dins la perla il·luminant de seguida l'interior per medi d'un raig d'electricitat potent, la qual cosa permet a l'expert de donar-se compte si la perla es natural o no.

El vermell dels ous

Els ous que tenen un rovell vermell son més apreciats que els que el tenen decolorat, son més apetitosos.

Els aliments influeixen d'una manera notable en la coloració del rovell. Les gallines que menjen per tot gra, blat o civada fan un rovell groguenc. El mais dona un color pujat. Per regla general, tots els grans, tuberculs o fruits de color vermell, produeixen el rovell desitjat pel consumidor.

Un altre aliment del qual, fins ara no s'havia fet cas, passa per donar als ous un rovell de bon color. Aquest aliment es el grà de pebre, a cada gallina se li dona diàriament mig gram, de farina de grà de pebre i al cap d'una setmana ja es coneixen els efectes.

La varietat d'aliments que troben les gallines pel camps també influeix en la coloració pujada del rovell que no tenen els ous de les tengudes en captivitat.

El temps que viuen alguns animals.

Els cocodrils son els animals que viuen més anys, puix que arriben als 250; els elefants poden viure fins a 200; algunes espècies de tortugues, 150; les àligues i els corps, 100; els lloros de 60 a 80; les oques i camells, 50; els voltors, 40; els bous, animals de peu redó, cadeneres i pinsans, de 20 a 25; els porcs i els llops, 20; els rossinyó's, gats i cans de 15 a 20; les ovelles, cabres i gallines de 10 a 12; conills i llebres de 7 a 8; les abelles, un any; les mosques tan sols algunes setmanes i bastants insectes a penes algunes hores.

"La Princesa que tenia el rellotge aturat"

de J. Sureda Blanes acaba de sortir. De venda en totes les llibreries

REGISTRE

NAIXAMENTS

Setembre dia 17.—Catalina Amorós Esteva de Gabriel i Catalina. Catalina Ginard Pomar de Antoni i Maria Rotjeta.—Dia 19, Cristòfol Lliteras Femenias. Catalina Nadal Gili de Miquel i Maria Comuna.—Dia 21, Catalina Esteva Nicolau de Geroni i Juanaina.—Dia 22, Catalina Gili Garau de Bartomeu Comuna i Maria Melindra.—Dia 23, Rosa Esteva Massanet de n' Amadeo Frare i Antonia Banaula.

MORTS

Agost dia 14.—Antonia Ginard Trias, Fuia, viuda, de 84 anys; de uremia.—Dia 15, Maria Serra Pujol, Torreta, de 84 anys, viuda; de debilitat senil.—Dia 17, Antoni Vaquer Mascaró, de 83 anys, viudo de na Caleta; de congestió cerebral.—Dia 23, Antonia Massanet Lliteras, Banaula, de 31 anys, casada. Rosa Esteva Massanet, quatre hores.

MATRIMONIS

Juliol dia 12 —Pere Ginard Blanes, Paríot amb na Bàrbara Juan Payeras.
Agost dia 2.—Pere Sureda Cursach, Polet amb Isabel Miquel Sancho, Blaià.—Dia 9, Pere Pastor Vives, Redó amb na Bàrbara Alzamora Bisquerra, Blanca.—Dia 23, Jaume Juan Torres amb Juanaina Mesquida Sureda, Jaumina. Mas-ià Bisquerra Riera, Faiet amb Tonina Ferragut Sureda, Fara. Antoni Ferrer Pastor, Vermei amb Magdalena Amorós Caselles, Novella.

CROQUIS ARTANENCS

PER
FELIX
Estan a la venda.

DE CA NOSTRA

VISITA PASTORAL

A les tres del capvespre, com s'havia anunciat arribà a la Parroquia procedent de Capdepera l'Excm. e Ilm. Sr. Arquebisbe-Bisbe Dr. Miralles.

Al mirador el rebéren el Clero, una comissió de PP. Franciscans, les autoritats i persones distingides, les quals el saludaren respectuosament. Tot seguit entrà al temple, baix de pallio, se resaren les oracions de rúbrica i administrà el Sagrament de la Confirmació a 313 nins i 272 nines.

Dirigi la paraula als feels que omplien el temple de gom en gom; pregà per els nostres germans difunts i feu la visita als altars i dependències de l'església. Visità S. Salvador, el convent de Germanes de la Caritat, el de Ca'n Morey, el Convent de PP. Franciscans on el rebé tota la comunitat, la Caixa Rural i el Museu, acompanyat de les autoritats i el Sr. Rector, regresant a la Rectoria on rebé diferents visites i a les 8 l'Ajuntament l'obsequià amb una serenata reunint-se a la sagristia amb el Sr. Bisbe, les autoritats amb l'Ajuntament i un gran nombre de persones distingides, que volgueren testimoniar la seva fervent adhesió al estimat Pastor.

Dia 25 al matí, després de celebrar missa sortí per practicar la visita a l'Ermita, a Son Forteza i a Sa Colonia on confirmà 68 infants.

—Com cada any per aquest temps han feta la seua aparició les febres gàstriques, però, gracies a Déu, no revesteixen caracter epidèmic.

—Hem tengut aigües abundants durant aquesta passada desena; els dies 26, 27 i 28 plugué amb abundància amb acompanyament de llamps i trons tan propi de les primaveres, algunes estones la pluja fou torrencial. Ara torna lluir el sol de bon de veres.

Aprofitant les primeres saons els nostres pagesos comensaren a sembrar ferratges i avui ja se veuen les brues que tenen molt bon creixer.

La cullita de les pomes està en el ple, enguany se cullen verdoses a causa de que cauen molt i se fan malbé, se paguen a 17 i a 18 pessetes.

La de les figues s'ha perduda a causa de les plujes i les xalocades que han dominat; apenes se n'han pogut secar, moltes són agres i s'han d'abandonar.

—Després de passar una mesada entre nosaltres han sortit per Ciutat les famílies Massot i Cervera.

De Canaries i per passar una temporada amb sa mare i parents, ha arribat amb sa família el propietari Sr. Jaume Massanet (a) Café.

—Se troba completament restablert de la malaltia que l'ha retengut una llarga temporada, el distingit Sr. D. Rafel Amorós.

—La llar del nostre bon amic En Juan Sancho Miguel resident a Mèxic, s'ha vista alegrada amb el neixament d'un infant al qual se li ha posat el nom de Juan Manuel. Rebi el nostre amic i la seua esposa Sra. Maria dels Dolors Gomes la nostra enhorabona.

—Se diu si l'Ajuntament per efectes d'aigües adquirirà la propietat de l'Hort del Bril.

—Hem rebut els derrers nombres de les revistes «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», *Revista de Menorca*, «Vida Lleidetana» i «La Nostra Terra».

També hem rebut del President de la Associació per la Cultura de Mallorca N'Emili Darder Canaves dos eruditíssims treballs: l'un és el discurs llegit en la sessió inaugural del curs en la *Real Academia de Medicina i Cirurgia* de Palma en el qual exposa l'*Epidemiologia de la diftèria garrotillo* i *Les antigues dificultats per la seua profilaxi i valor actual de la vacunació*. L'altre és una *Contribució al estudi del valor de la vacunació antiftica per via bucal*, publicat a *Revista Médica de Barcelona*.

Agrahim al amic Darder la seua atenció.

—Es probable que l'exposició d'Hygiene Social de que parlarem en el passat nombre, sigui inaugurada en el local de la Caixa Rural a principis de Novembre; amb tal motiu, organitzades per l'Associació per la Cultura de Mallorca i el nostre Museu se donaràn una sèrie de conferències en el mateix local.

—A la Pelegrinació de la nostra vila per visitar el cos de Sta. Catalina Thomàs i Valldemossa, hi concorregueren prop de quatrecentes persones, les quals tornaren entusiasmades per lo agradable de l'excursió i satisfetes de la bona organització, especialment de la Companyia dels Ferrocarrils, la qual amb una rapidesa que no estam acostumats transladà els pelegrins d'un punt a l'altre.

Col·lecció Blava

Han sortit ja el 5 i 6 volums d'aquesta important Col·lecció. Demanau los a: Tip. Cat., Centre, 1. Artà

Royal Fruit

Beguda exquisita, elaborada amb extracte de fruites. Prova-la, és deliciosa.

GASSESES Y SIFONS

Fabricant:

M. MUNTANER FLAQUER

Fàbrica i despaig:

P. DES MARXANDO, Artá

No descuideu de visitar la nostra casa

En ella hi trobareu tot lo necessari per satisfer el gust més refinat.

Se serveixen **LUNCHS** amb
prontitud i perfecció

GRAN COLMADO L'ESPERANÇA

P. DEL MARXANDO 3: ARTA

JAUME PICO

(A) ROTCHET

És una Agència entre Artá, Palma i Capdepera i heva cada dia.

Serveix amb prontitud i seguiment tota classe d'encàrregos.

Direcció a Palma: Harina 38.
Artá: Palma n.º 3.

Automòvils de lloguer DELS GERMANS

SARD (a) Terres

Tenen servici combinat amb el Ferrocarril

Excursions a Ses Coves, Calarratjada i demés punts de Mallorca a preus convenguts.

Carré A. Blanes, n.º 41. } ARTA.

Disponible

NAUMAN

MAQUINAS PARA COSER Y BORDAR

Es la fàbrica para dichas máquinas mas grande del continente.

(MARCA ALEMANA)

Depositarario esclusivo en ARTA

CAN GANANSI

ALMACENES MATONS

- DE -

RAFAEL FELIU BLANES

C. DE JAIME II NÚM 39 A 149

Palma de Mallorca

Sastrefia para Señora y Caballero

Artículos y novedades para vestir de todas clases.

GRANJA BARCINO

PER TOTA CLASSE D'AVIRAM DE RAÇA, GUNIS, COLOMS, ALIMENTS ESPECIALS PER POLLS, I PONEDORES, INCUBADORES, ANELLES, PLANS I CONSULTES.

CONSELL - MALLORCA

AGENCIA DE ARTA A PALMA Y
-- VICEVERSA DE --

ANTONI GILI (a) Comuna
SERVICI DIARI EN PRONTITUT I
ECONOMIA DE PREUS
ENCARREGS A DOMICILI

DIRECCIO:

Palma -- Banch de S'oli, 24
Artá--Can Comuna Centro

Panaderia Moderna

DE

JUAN MATEMALES

Diariament elabora: pá, panets i pastes de totes classes.

BON SERVICI, NETEDAT I
ECONOMIA

Carré del Sol, 2. Artá

Rafel Sastre (a) Vergé
PINTOR

Ofereix els seus servicis

Especialitat en automòvils

i carretons

reproduccions i retrats

C. de la Sombra-ARTA

FONDA
"LAS PALMERAS"
PLASSA MAJOR, 20 i 21 (PALMA)
NOVA DIRECCIÓ

A CARREC D'RN

Juan Bauzá Pou

Servici esmerat i econòmic--
Menú exquisit i abundant--Ha-
bitacions netes i ventilades.

FABRICA DE FIDEUS
i tota classe de pastes aliment-
tices d'en

NICOLAU CARRIO

Carré de Palma, n.º 48

Preus sens competència

¿ Voleu tenir de franc un objecte qualsevol per molt que valgui ?...

FEIS LES COMPRES EN EL

COLMADO I GRAN BASSAR
L'ESPERANÇA